

Het Britse bankwezen: meer dan de 'City'

Marcel Jeucken¹

Het Britse bankwezen (en in een ruimere betekenis het gehele financiële stelsel) spreekt velen tot de verbeelding, met name vanwege de 'City'. Maar het Britse bankenlandschap is natuurlijk uitgestrekter. In dit artikel worden de karakteristieken en de recente ontwikkelingen van het Britse bankwezen beschreven. Daarbij wordt onder meer ingegaan op de vraag in welke mate er sprake is van voldoende concurrentie en wordt stilgestaan bij de positie van het coöperatieve bankwezen en de prestaties van enkele individuele banken.

Het Britse bankwezen kent al jaren relatief hoge winstmarges. Maar de structuur van de sector is aan het veranderen. Verzadiging van de markt, een neergaande conjunctuur en een toename van concurrentie van nieuwe en niet-financiële dienstverleners zal de winstgevendheid de komende jaren negatief beïnvloeden en meer in lijn brengen met die van banken in continentaal Europa. Dalende marges hebben ook effecten op de structuur van het Britse bankwezen. Hierin wordt verdere herstructurering en consolidering verwacht.

De Britse economie en de banken

Grillig en afwijkend economisch patroon

Het handelspatroon van het VK wijkt sterk af van dat van de EMU-lidstaten, met een relatief grote afzet buiten het EMU-gebied. De Britse economie kampt daarbij al jaren met een tekort op de handelsbalans en loopt conjunctureel al decennia lang uit de pas met de EMU-landen. Tevens kennen de economische ontwikkelingen een grilliger verloop, getuige bijvoorbeeld de diepe recessie begin jaren negentig. De huidige conjunctuurcyclus is over zijn hoogtepunt heen.

Afnemend belang banken in financiering MKB

Sinds de recessie van begin jaren negentig zijn de totale bancaire uitzettingen aan het Britse MKB met 9% gedaald. Tevens heeft er een verschuiving van kort en variabel geld naar langere termijn en zelfs vast geld plaatsgevonden. Opvallend is, dat slechts 3% van de externe financiering van het MKB plaatsvindt door middel van participaties en aandelen; het Britse MKB staat meer afwijzend tegen het opgeven van eigendom dan het MKB in de VS of continentaal Europa². Grote ondernemingen maken in veel grotere mate gebruik van aandelenemissies en daarnaast 'commercial paper' (CP) en obligaties. Het gebruik van CP (als ratio ten opzichte van reguliere bancaire kredietverlening) is in het VK (evenals in Frankrijk en Nederland) relatief hoog ten opzichte van andere Europese landen. Waar in de meeste landen de rating van niet-bancaire schuldbewijzen nog in de kinderschoenen staat, wordt in het VK het leeuwendeel van de grotere bedrijven van een rating voorzien³.

Lage spaarzin van particulieren

De bruto spaarquote van de Britten ligt met 14,6% van het BBP ver onder die van Nederland (25,7%) en de EMU (21,6%)⁴. In het totale netto vermogen neemt respectievelijk de netto waarde van het eigen huis en levensverzekeringen en pensioenen een aandeel van 30 en 40 procent in. Veel Britse consumenten namen in 1999 een extra hypotheek op de overwaarde van hun huis door de gestegen huizenprijzen. Het aandeel van consumentenkrediet in de totale schulden is over de afgelopen vijf jaar toegenomen van 11 naar ruim 17 procent; een groot deel

¹ De auteur is werkzaam bij de Stafgroep Economische Onderzoek van Rabobank Nederland.

² Bank of England, Quarterly Report on Small Business Statistics, January 2000.

³ Bank of England, Financial Stability Review, November 1999.

⁴ OECD, Economic Outlook, December 1999.

hiervan komt voor rekening van credit card-maatschappijen⁵. De Britse overheid stimuleert besparingen en beleggingen onder kleine en nieuwe spaarders door middel van het belastingvrije 'Individual Savings Account'.

Teruglopend beroep overheid op kapitaalmarkt

De bruto staatsschuld is sinds de recessie in het begin van de jaren negentig aanvankelijk sterk opgelopen, maar kent de laatste jaren weer een scherp dalende lijn (tot ruim 48% van het BBP in 2001). De Britse overheid kende in 1993 nog een financieringstekort van 8% van het BBP⁶; inmiddels is dit omgebogen tot een licht overschot. Wat betreft de overheidsfinanciën is het VK dan ook gereed om toe te treden tot de EMU. Het Britse publiek voelt echter nog weinig voor toetreding.

Deregulering, modern toezicht en concurrentie

De jaren tachtig werden gemarkeerd door een sterk toenemende deregulering van de financiële sector. Tot het einde van de jaren negentig waren er maar liefst negen verschillende toezichthouders. In 1999 is hierin een majeure verandering gekomen door de oprichting van de 'Financial Services Authority' (FSA), waarmee het toezicht is geïntegreerd in één toezichthouder. Een uitzondering wordt gevormd door de 'building societies' (onderlinge financiële instellingen die hoofdzakelijk actief zijn op de spaar- en hypotheekmarkt). Aangezien zij een andere status hebben dan banken vallen zij tevens onder een ander toezichthoudend orgaan, de zogenoemde 'Building Societies Commission'.

Concurrentie en marktstructuur

In het voorjaar van 2000 werd in opdracht van de Britse overheid een rapport gepubliceerd over concurrentie in het bankwezen van het VK⁷. De conclusies waren duidelijk en hard: Britse consumenten en kleine ondernemers betalen gezamenlijk per jaar 3-5 miljard pond (5-8 miljard euro) teveel voor bankdiensten. Stevig ingrijpen zou noodzakelijk zijn. Een belangrijke aanbeveling luidde om strikter toe te zien op fusies binnen de Britse bancaire sector die de concurrentie (verder) kunnen verstoren. De overheid pakte de conclusies meteen serieus op, wat in de markt tot een algemene verwachting van verstrakkend toezicht op Britse banken en een rem op verdere consolidaties leidde. In de zomer nam Barclays Bank echter (de ex-'building society') Woolwich over, vlak nadat de Britse overheid aangaf niets te voelen voor een automatische concurrentietoets voor bankfusies. De overheid wil haar kaarten juist inzetten op meer transparantie in tarieven en voorwaarden van banken om de concurrentie te bevorderen.

Consolidaties, concentraties en diversificaties

Sinds de jaren tachtig is de Britse financiële sector op deelmarkten veelvuldig geconfronteerd met nieuwe toetreders. Zo begonnen de retailbanken met activiteiten op de hypotheekmarkt, hetgeen voorheen het exclusieve domein van de 'building societies' was geweest. Daarnaast is er onder consumenten een steeds sterkere voorkeur ontstaan voor beleggingen in aandelen in plaats van het aanhouden van spaargelden. Banken hebben hierop gereageerd door beleggingsfondsen op te richten, allianties aan te gaan met beleggingsmaatschappijen of door levensverzekeraars over te nemen.

⁵ Bank of England, Financial Stability Review, November 1999.

⁶ OECD, Economic Outlook, December 1999.

⁷ Het betrof hier een onderzoek naar de concurrentie op het gebied van betalingsverkeer en bankdiensten aan zowel particulieren als het MKB. Zie www.bankreview.org.

In vergelijking met de andere EU-landen is de Britse bancaire sector niet sterk geconcentreerd. Gemeten naar de activa van de vijf grootste banken als percentage van de activa van alle banken, kent het VK een concentratiegraad van 28% (Zweden bijvoorbeeld 90%)⁸. De recente herstructurerings- en consolidatie-activiteiten in het VK zijn hoofdzakelijk binnenlands. Het consolidatieproces werd eind 1999/begin 2000 gekenmerkt door de overnamestrijd tussen de twee kleinere banken Royal Bank of Scotland (RBS) en de Bank of Scotland (BoS) met betrekking tot de veel grotere National Westminster Bank. De strijd is uiteindelijk beslecht in het voordeel van de RBS en heeft geleid tot de vorming van de Royal Bank of Scotland Group (RBSG). RBSG is nu de tweede Britse bank naar omvang van activa. De strijd heeft het gehele consolidatieproces in het VK opgeschud. Ook het 'cross-sector' en 'cross-border' consolidatieproces zal de komende jaren intensiveren. De kans van een overname van een Britse bank door een Europese bank is aanzienlijk vergroot en het consolidatieproces tussen verzekeraars en banken zal in het VK in de komende jaren waarschijnlijk een hoge vlucht nemen. Dit laatste zal mede worden versterkt door de modernisering van het Britse pensioensysteem, die tal van kansen aan bankverzekeraars zal bieden.

Concurrentie van niet-banken

Voorals de retailmarkt zal de komende jaren worden gekenmerkt door een hevige consolidatiestrijd. Concurrentie komt niet alleen van de banken zelf, maar ook van verzekeraars, credit card-instellingen en winkelbedrijven. De Britten zijn binnen Europa, waarschijnlijk samen met de Scandinaviërs, het meest vooruitstrevend wat betreft modern bankieren. De meeste banken zijn actief met telefoon- en internetbankieren en ook het 'mobile banking' en TV-bankieren is in opkomst. Juist voor nieuwe toetreders is het benutten van deze distributiekanaalen interessant, omdat op een eenvoudige en snelle wijze een grote doelgroep bereikt kan worden. Een voorbeeld is de internetbank Egg; zij heeft in een kort tijdsbestek (2-3 jaar) circa een miljoen klanten geworven. Dat neemt niet weg dat de bank nog met grote verliezen.

De belangrijkste trends in de retailsector zijn e-commerce en supermarktbankieren. Binnen het concept van supermarktbankieren kan een onderscheid worden gemaakt in twee modellen. Het eerste model is het Amerikaanse, waarbij banken diensten in de supermarkt aanbieden onder hun eigen banknaam. In het tweede model, het Britse model, bieden banken hun diensten aan onder de naam van de supermarkt. In het VK heeft supermarktbankieren een relatief grote vlucht genomen⁹. De diensten bestaan uit het aanbieden van credit cards, levensverzekeringen, pensioenen en persoonlijke leningen. Credit cardmaatschappijen (zoals bijvoorbeeld Visa) hebben inmiddels in het VK zo'n grote voet aan de grond gekregen, dat zij ook andere bancaire diensten, zoals de lucratieve persoonlijke kredietverlening, zijn gaan aanbieden.

Marktaandeelen divers

De tien belangrijkste banken in het VK tezamen worden de Major British Banking Groups (MBBG) genoemd. Circa 75% van alle private tegoeden in het VK zijn geplaatst binnen de MBBG. Circa 74% van alle hypotheekleningen zijn uitgezet door de MBBG (22% door de 'building societies'). De MBBG hebben een marktaandeel van circa 53% in consumentenkredieten (de 'building societies' circa 25%)¹⁰. Tabel 1 geeft de marktconcentraties en marktleiders voor

⁸ ECB, Possible Effects of EMU on the EU Banking Systems in the Medium and Long Term, February 1999.

⁹ Council on Financial Competition, Supermarket Banking in the United States and the United Kingdom, December 1997.

¹⁰ Bank of England, Financial Stability Review, November 1999.

verschillende bancaire producten weer (NatWest is hier nog opgenomen als een zelfstandige bank).

Tabel 1: Marktconcentraties en marktleiders van bancaire producten

Product, 1999	Aandeel van top 5	Marktleider, %	Tweede, %	Derde, %
Hypotheken	55 %	Halifax, 19	Abbey National, 14	Lloyds, 10
Credit cards	67 %	Barclays, 24	Lloyds, 15	HSBC, 12
Persoonlijke leningen	49 %	Lloyds, 16	Barclays, 12	NatWest, 8
Betaalrekeningen	86 %	Lloyds, 27	Barclays, 19	NatWest, 18
Spaarrekeningen	67 %	Halifax, 21	Abbey National, 18	Nationwide, 10
Levenverzekeringen	41 %	Prudential, 11	Norwich Union, 11	Standard Life, 8
Beleggingsfondsen	27 %	Schroeder, 11	M&G, 5	Mercury, 4

Bron: McKinsey-rapport, 17-1-2000

Elk lid van de MBBG heeft kapitaalratio's die met gemiddeld 12,5% boven het minimum van tien procent liggen (de Bank of England stelt een hogere eis dan het Bazel-akkoord). Ook de Tier-one ratio's liggen met gemiddeld 9,5% ver boven het Bazel-minimum van vier procent en dat van Europese concurrenten. Britse banken zijn de meest winstgevende banken ter wereld. De sterke winstgevendheid heeft tot een aanzienlijke kapitaalopbouw geleid; vijf grote banken hebben in 1999 aandelen ingekocht (voor in totaal circa 10 miljard gulden). De sterke winstgevendheid wordt vooral veroorzaakt door enerzijds een goede beheersing van de kosten (een stijging van gemiddeld 3 % tussen 1998 en 1999 ten opzichte van een gemiddelde van 15 procent voor alle EU-banken gezamenlijk) en anderzijds een voor Europese begrippen relatief hoge netto rentemarge¹¹. Andere factoren zijn een gunstig economisch klimaat en een goed kredietrisicomanagement-systeem. De relatief hoge rentemarges hangen samen met het feit, dat Britse consumenten tot dusver nauwelijks lijken te 'shoppen'. Deze marges komen desondanks toch steeds meer onder druk te staan. Het vasthouden aan de hoge marges leidt steeds meer tot verlies aan marktaandeel. Dit geldt vooral voor hypotheekbanken.

Coöperaties

De 'building societies' nemen een bijzondere plaats in het Britse financiële stelsel in. Deze sector ontwikkelde zich grotendeels gedurende de negentiende eeuw en de 'building societies' kunnen tot de coöperatieve banken worden gerekend. De 'building societies' zijn in bezit van de klanten (spaarders en hypotheekhouders) en het eigen vermogen bestaat hoofdzakelijk uit ingehouden winsten. De activiteiten bestaan voornamelijk uit het aantrekken van spaargelden om deze vervolgens uit te zetten als hypotheekleningen. Tot in de jaren tachtig domineerden de 'building societies' dan ook de hypotheek- en de spaarmarkt. Met de zogenoemde 'Building Society Act' van 1986 ontstond echter de mogelijkheid zich om te vormen tot een commerciële bank en vele 'building societies' volgden deze strategie. Het marktaandeel van de 'building societies' als groep liep hierdoor snel terug. Het huidige wettelijke raamwerk voor de 'building societies' is vastgelegd in de zogenoemde en minder stringente 'Building Societies Act 1997'. Wettelijk dient tenminste 75% van de activa van een 'building society' te bestaan uit woninghypotheken en tenminste 50% van de passiva te bestaan uit spaargelden van de leden van de society.

De concentratiegolf kent een aantal fasen. Tot 1990 bestond zij voornamelijk uit fusies tussen 'building societies'. Vanaf 1989 vormden 'building societies' zich om tot zelfstandige banken (NV) of gingen op als dochteronderneming in een grotere entiteit. Met de nieuwe BSA 1997

¹¹ Ibid.

vormden in 1997 vijf van de acht grootste 'building societies' zich om tot banken (circa 60% van de totale activa van de 'building societies' tot dat moment). De overgebleven 'building societies' hebben daarna weer sterk aan marktaandeel kunnen winnen door de rentemarges te laten inkrimpen (tot gemiddeld 1,2% tegenover ruim 2% voor 'reguliere' banken) om zo hun cliënten betere tarieven voor sparen en lenen te bieden en daarmee op prijs meer concurrerend te zijn¹². Het nadeel is, dat door deze strategie de winstgevendheid van de sector deels is afgenomen en 'building societies' met hoge kosten-baten ratio's kampen. Bovendien bestaat er een grote afhankelijkheid van de hypotheekmarkt, welke zijn top in het VK inmiddels bereikt lijkt te hebben. Een verdere consolidatiegolf onder de overgebleven 'building societies' ligt in de komende jaren daarom voor de hand. De (huidige) vijf grootste 'building societies' hebben een marktaandeel van meer dan tweederde van de sector. In beginsel zijn 'building societies' niet actief in leningen aan het MKB. Hierop bestaan enkele uitzonderingen en sommige 'building societies' bieden ook levensverzekeringen en credit cards aan.

Vijf banken onder de loep

Waar voorafgaand hoofdzakelijk naar de bancaire sector in zijn geheel is gekeken, worden in tabel 2 de prestaties en karakteristieken van vijf individuele banken gepresenteerd. Met uitzondering van Nationwide – de grootste nog bestaande 'building society' – zijn allen een NV. De gunstige ROaE (rendement op het gemiddelde eigen vermogen) en kosten-batenverhouding van de Britse banken springt meteen in het oog. De ROaE steeg tussen 1998 en 1999 met gemiddeld 20,5% voor de banken in het VK; Portugal liet dezelfde positieve ontwikkeling zien en ook de banken in de Benelux kenden een gemiddelde stijging van de ROaE van 20%; hekkensluiter is Duitsland met een stijging van minder dan 10%. Uiteraard zegt de ROaE ook iets over de mate van financiering met eigen vermogen; om die reden is ook de ROaA (rendement op de gemiddelde totale activa) opgenomen. De kosten-batenratio ligt in het VK gemiddeld op 50% ten opzichte van bijvoorbeeld 76% in Duitsland en 66% in Nederland¹³. De gunstige kosten-batenverhouding in het VK hangt enerzijds samen met gunstige kostenontwikkeling (onder andere door een sanering van kantoren en het personeelsbestand; vooral zichtbaar bij Barclays, NatWest en Lloyds) en anderzijds een goede batenontwikkeling (voornamelijk in het provisiebedrijf door vermogensmanagement).

Tabel 2: Prestaties en karakteristieken van vijf individuele banken

1999	HBSC	RBSG	Barclays	Lloyds TSB	Nationwide BS
Activa (mrd GBP)	352,3	264,3	246,7	149,5	52,1
Eigen vermogen (mrd GBP)	23,3	13,7	8,8	8,7	2,9
Toevertrouwde middelen (mrd GBP)	246,5	170,7	144,5	103,5	41,2
Totale kredietverlening (mrd GBP)	157,0	139,7	113,5	102,6	41,5
Netto winst (mrd GBP)	3,7	2,6	1,8	2,5	0,3
Tier 1 Ratio	8,5	8,8	7,5	10,0	10,33
Rentemarge	2,86	2,12	2,02	3,27	1,72
ROaE	17,5	20,0	21,3	31,1	9,71
ROaA	1,02	0,97	0,79	1,72	0,55
Kosten-baten ratio	54,0	65,9	61,4	43,9	55,3

Bronnen: BankScope en jaarverslagen van de individuele banken uit 1999. De cijfers van RBS en NatWest voor 1999 zijn geaggregeerd voor RBSG.

HSBC is een van de weinig mondiale universele banken in de wereld en naar marktkapitalisatie de grootste bank van Europa. HSBC is wereldwijd actief in alle velden van het All Finance

¹² Council of Mortgage Lenders, <http://www.cml.org.uk/press/2000/presstats00/smjantb1.htm>

¹³ Bank of England, Financial Stability Review, November 1999.

concept en zeer actief op het terrein van e-commerce, zowel voor retail als corporate klanten. In het VK is zij een van de koplopers ten aanzien van TV-, telefoon- (mobiel en vast) en PC-bankieren (Internet-bank First Direct). Royal Bank of Scotland Group Plc (RBSG) is na de overname van NatWest de tweede bank in het VK naar balanstotaal. Naast een krachtige positie op het retail-terrein, is zij actief op het terrein van wholesale en levensverzekeringen. Nieuwe activiteiten op het terrein van vermogensbeheer en investment banking zijn vooralsnog niet te verwachten en bestaande zullen worden afgebouwd. RBSG volgt een strategie van diversificatie, zowel qua activiteiten als qua distributiekanaalen. Haar Direct Line is marktleider op het vlak van de verkoop van verzekeringsproducten via het directe kanaal.

Barclays is de derde bank van het VK en is op een breed terrein van activiteiten actief. Zij is wereldwijd actief in circa 65 landen. Op het terrein van investment banking heeft zij klappen opgelopen en de ambities zijn inmiddels bijgesteld. Ook de ambities om uit te groeien tot een mondiale speler zijn omgebogen; Barclays richt zich nu veeleer op kostenreducties en het All Finance concept. Zij investeert sterk in ICT en uitbreidingen in Europa wil zij vooral tot stand brengen door middel van Internet- en telefoonbankieren. Lloyds TSB kent een strategie van 'selectieve marktleiderschap' en omvat de oude TSB Group (spaarbank), de oude grote 'building society' Cheltenham & Gloucester (hypotheek), Abbey Life (verzekeringen) en Scottish Widows (pensioenen en levensverzekeringen). Lloyds houdt nadrukkelijk vast aan zelfstandige krachtige merknamen voor deelmarkten. Circa 76 % van haar omzet komt voort uit binnenlandse retailactiviteiten en Lloyds TSB is een van de meest efficiënte banken ter wereld en wil dit nog verder opvoeren (tot een ratio van 35% in 2002). Nationwide is een 'building society' in hart en nieren en is tot op heden de grootste 'building society' in het VK (zij heeft ruim een derde van de totale activa van de gehele deelsector). Nationwide is hoofdzakelijk een spaar- en hypotheekbank (circa 90% van al haar leningen zijn hypothecaire leningen voor woningen). Nationwide kent een strategie van diversificatie naar meer renderende activiteiten, zoals consumentenkrediet.

Tot slot

De Britse bancaire sector wordt gekenmerkt door overcapaciteit ten gevolge van nieuwe toetreders, technologische vernieuwing en teruglopende vraag naar traditionele bankdiensten. Toch zijn Britse banken zeer winstgevende banken. Wel zet de steeds verder toenemende concurrentie deze winstmarges onder druk (zoals op de spaar- en hypotheekmarkt). Vooral de rentemarges verminderen en het vasthouden aan de hoge marges leidt steeds meer tot verlies aan marktaandeel. Verhevigde concurrentie en verkrappende marges zullen een verdere herstructurering en consolidering van het Britse bankwezen bespoedigen.

Na een verder consolidatieproces waarbij opnieuw building societies tot een NV geconverteerd zullen worden of op zullen gaan in een grotere beursgenoteerde bank, zal het *cross-sector*-consolidatieproces verder momentum krijgen. Een verzadiging van de markt, een neergaande conjunctuur en een toename van concurrentie van nieuwe en niet-financiële dienstverleners zal de winstgevendheid van de Britse banken de komende jaren negatief beïnvloeden. Dit zal ook het moment zijn dat de winstgevendheid meer in de pas zal lopen met die van banken in continentaal Europa. Ook zal dan het *cross-border*-consolidatieproces tussen Britse en Europese banken doorzetten.